

**С.К.Рысбаев п.и.д., профессор**

## **Кыргыз балдар фольклорунун педагогикасы**

Жогорку окуу жайларынын педагогика факультеттери үчүн окуу куралы.

Китепте кыргыз балдар фольклорунун изилдениши, анын идеялык мааниси, өзөгүндөгү тарбия-таалим идеялары, тарбия принциптери менен методдору, аларды учурга жараша жаш муундарды тарбиялоодо колдонуу багыттары тууралуу кеңири сөз болот.

Китеп ЖОЖдордун педагогикалык факультеттеринин окутуучулары, студенттери, мектеп мугалимдери жана усулчуларына арналат.

### **КИРИШҮҮ**

Ата Мекенибиз өзүнүн эгемендүүлүгүнө ээ болгондон тартып, саясий-экономикалык жактан да, рухий жактан да жаңыча өнүгүү жолуна, өз алдынча жаңы багытына бет алды. Анын натыйжасында келечек муундарына кенже курактан тартып элдик маданий-материалдык дөөлөттөрүн таанытуу, мектепте улуттук таалим-тарбия берүүдө кылымдар бою калыптанган элдик мурастарды окуп-үйрөнүү багытында кайра жаралуу доору башталды. Өлкөбүздүн бүтүндөй коомдук-социалдык турмушунда чоң өзгөрүүлөр, жаңылануулар жүрдү. Кеңеш мезгилинде калыптанган коомдук-саясий баалуулуктар, нравалык-этикалык идеалдар, адеп-ахлактык чен-өлчөмдөр алмашылды. Ата Мекенибизге атуулдук кызмат кылуу, ата салтын, эне адебин бекем тутуу вазийпасы жаңы муундун алдына жаңы милдеттерди жаңы өңүттөн койду. Ал кылымдар бою калыптанып, бирок унутула баштаган улуттук нарктарды жаңы муунга таалим-тарбия берүүнүн негизги каражаттарынын бири катары кабылдоо, аны күндөлүк коомдук практикада ырааттуу колдонуу, элдик билимдерди окуу предметтери менен бирге айкалыштыра үйрөтүү, учурдагы баштооч мектептерде таалим-тарбия берүү практикабызды философиялык-педагогикалык жактан терең жана ар тараптуу иликтөө, андан келип чыккан илимий-методикалык концептуалдуу ой-сунуштарды приоритеттүү багыттар катары алдыга коюу менен белгиленмекчи.

Кенже жаштан баштап, балдарга билим-тарбия берүүдө, дүйнө таанытууда элдик педагогиканын идеяларын салттуу, илимий педагогиканын жоболору менен жарыш пайдалануу, аны менен катар, тарбия-таалим берүү мазмунун олуттуу байытуу, анын мүмкүнчүлүктөрүн арттыруу, аларга адам рухун калыптандыруучу, байытуучу, өркүндөтүүчү түбөлүктүү, келечектүү дөөлөттөр катары артыкчылык

берүү кадамдары кеңири жайылды. Буга жараша жаңы муундагы улуттук окуу китептерин, бүткүл окуу куралдарын түзүү туурасындагы идея башталгыч класстардан тарта колго алына баштады. Бул камылгалар эгемендүү мамлекетибиздин келечектеги улутжандуу кыргыз инсанынын «рухий моделин» түзүүнүн философиялык-педагогикалык проблемаларын күн тартибине койду. Ал башталгыч класста эне тилин окутууда лингвистика менен адабияттаануу илимдеринин негиздерин таанытуу менен чектелбей, эне тили аркылуу баланын рухун калыптандыруу, байытуу жана өркүндөтүү милдетин чечүүнү милдеттендирди. Ал милдет мектеп окуучуларына улуттук билим – тарбия берүү менен жүзөгө ашырыларын, аны жалпы улуттук деңгээлде кабылдоо жана чечүү зарылдыгын билдирип отурат.

Чындыгында, улуттук таалим-тарбия берүүчү атайын предмет мектепте жок экени белгилүү. Анын милдетин, айрыкча, башталгыч класстардан тартып кыргыз тили, адабий окуу предметтери мойнуна алат. Андыктан эне тилибизди жана төл адабиятыбызды окуп-үйрөнүүгө жаңыча концептуалдуу көз карашта мамиле жасоо, элдик тилдин, дүйнөтаануунун жана таалим-тарбиянын казынасы болгон оозеки адабиятты, анын ичинде, элдик балдар жомокторун, балдар ырларын, накыл кептерин, табышмак-жаңылмачтарын окутууда алардын адабий-лингвистикалык табиятынан мурда дүйнөтаануучулук жана таалим-тарбия берүүчүлүк мазмунуна өзгөчө көңүл буруу; андагы элдик педагогикалык идеяларды орундуу, максаттуу колдонуу менен, мектепте эне тилин окутууну этнопедагогикалык нукта өркүндөтүү проблемасын кыргыз педагогика илиминин алдында учурдагы актуалдуу проблема катары коюу жана илимий-методикалык негизде чечүү зарылдыгы көрүнөт.

Бул изилдөө ишибиз дал ушул проблеманы улуттук педагогика илиминин алдындагы маанилүү изилдөө катары атайын иликтөөгө арналды. Анын актуалдуулугу –«элдин оозеки китеби» (М.Горький) болуп келген, көптөгөн кылымдар бою калыптанган элдик дидактика, фольклордук педагогикабыз, андагы элдик таалим-тарбия, дүйнөтааным принциптери, методдору, тарбиянын түрлөрү бүгүнкү күндө кыргыз атуулу үчүн эч нерсе менен алмашууга болбогон, ата-бабалар түзгөн адеп-ахлактык нормалар, эмгектик, табиятка мамиле жасоо, гумандуулук, акылкөйлүк, Ата Мекенди сүйүү, ага кызмат кылуу ж.б. нормалары көөнөрбөс баалуулук катары бааланууга тийиш экендиги; бүгүнкү өзгөрүп-жаңыланган коомдук-экономикалык, рыноктук шартыбызда мына ошол элдик педагогикалык мыйзамдуу жол-жоболорду кыргыз тили, адабий окуу предмети аркылуу балдардын акыл-эсине жана рухуна сиңирүүнүн ык-усулдарын илимий негизде аныктоо жана чечүү зарылдыгы менен аныкталат.

Анткени башталгыч класстардан тартып эне тилинин илимий системасын терең өздөштүрүүгө, эрежелерди карандай жаттап, грамматикалык категорияларды, фонетикалык мыйзамдарды сезимсиз үйрөнүүгө негизденген гана окутуу, этнолингвистиканы эске албоо; элдик макал-лакаптардын, табышмактардын өзөгүндөгү этнопедагогикалык

идеяларды эзелки кыргыз элинин экзотикалык турмуш үлгүсү катары гана карап, аларга кургак адабий-лингвистикалык талдоо жүргүзүү менен чектелүү баланын улуттук маданий дөөлөттөрдү билип чоңоюу курагында үйрөтпөөнүн кесепети – мектепте эне тилинен билим жана тарбия берүүнү жылаңач хаоско, андан ары космополитизм менен маңкуртчулукка алып барбай койбойт. Мындай абалдан улуттук мектептерибибизди, андагы иштеген мугалим-тарбиячыларды элдик педагогикалык идеялар менен куралдандыруу, этнопедагогикалык маданиятын көтөрүү, элдик билимдерди жалпы адамзаттык дөөлөттөр менен бирдикте үйрөтүүнүн системалуу жол-жоболорун ишке ашыруу боюнча билимдерин калыптандыруу гана чыгара алмакчы.

«Эл өзү улуу педагог» (В.Волков), акылман тарбиячы жана терең психолог экендигин, ар бир доордо өзүнүн улам кийинки муунун өз тажрыйбасы, өз каражаттары менен тарбиялап-калыптандырып келгендигин унутууга жарабайт. Дүйнөлүк практикада эч жерде бир элдин жаңы муунун экинчи бир элдин педагогикалык салттарына жана тарбия-таалим үлгүлөрүнө жараша туурап тарбиялоо жакшы натыйжа берери айтылган эмес.

Демек, улуттук балдар фольклорубузду иликтеп үйрөнүүбүздүн өзү учурда изилдөөбүздүн өзү абдан актуалдуу. Анын негизги жагдайы ушунда – «адамзаттын педагогикалык маданиятынын байыркы башаттары» (Гегель) болуп эсептелинген, өзүнчө бир элдик акылмандыктын антологиясын элестеткен жомокторду, уламыштарды, элдик ырлар менен накыл кептерди (макал-лакаптарды, тыюу, буюруу, бата сөздөрүн) эне тили сабактарында грамматикалык материалдар менен жандуу бир бүтүндүк катары окуп-үйрөнүү менен; аны «элдик уңгулуу тарбия маданиятын, улуттук рухий баалуулуктарды сактоонун бөтөнчө формасы», «адамды муундан муунга мурасталган идеялардын, ишенимдердин, ыймандык нарк дөөлөттөрдүн духунда тарбиялоого багытталган эмпирикалык жана практикалык иш-аракеттердин бөтөнчө системасы» (А.Алимбеков) жана «Өзүнчө бир кайталангыс уникалдуу айдыңды түзүп жаткан адептик дөөлөттөрдү» (С.Иптаров) кенже курактан тартып балдардын акыл сезимине жана рухий дүйнөсүнө сиңирүү жолдорун издөө; Ата журттун патриоту, элдик адеп-ахлак салттарын тутунган, гуманизм идеяларын, элдик чечендик, акылман сөздөрдү, адал мээнетти бийик адамдык нарк деп баалаган улутжандуу кыргыз атуулу кылып тарбиялоо идеясын бүгүнкү мектептерибибиздин алдына бирден-бир келечектүү проблема катары коюу; аны эне тили предметинин мисалында чечүүнүн илимий-методикалык багыттарын практикага алгач ирет сунуш кылуу болуп эсептелет.

Дегеле, Кыргыз педагогика илиминде улуттук педагогикалык ойлор өткөн кылымдын 90-жылдарына чейин атайын изилдөөнүн объектисине алынбаса да, бир катар изилдөөлөр жүргүзүлүп, айрым эмгектер жарык көргөн болчу. А алыскы-жакынкы чет өлкөлөрдө эчак эле элдик таалим-тарбия идеялары системага салынып, фольклор элдик педагогикалык ойлордун казынасы катары атайын изилдөөнүн объектисине алынып, өз алдынча илим катары түптөлүп, калыптанып калганы белгилүү.

Педагогика илиминин негиздөөчүсү, чех элинин улуу педагогу Я.А.Коменский өз кезегинде «элдин рухий жаны эне тилинде» экендигин айтып, илимий педагогиканын жоболорун түптөөдө сөзсүз элдик таалим-тарбия ойлору негиз болгондугун, элдик макал-лакаптар этнопедагогиканын жандуу хрестоматиясы экендигин биринчилерден болуп бааланган.

Бул ойлорду И.Г.Песталонци улантып, элдин өзү педагог, тарбиячы экендигин өзүнүн илимий эмгектеринде далилдеп, кийинкилерге өчпөс өрнөк калтырган. Бул идеялар андан ары өркүндөтүлүп, XIX кылымда орус педагогу К. Д. Ушинский тарабынан элдик педагогикалык жандуу тажрыйбалар улуттун улут катары калыптанышын, андан ары өнүгүшүнүн негизги өбөлгөсү экенин далилдеп, аны танган космополиттик ойлорго каршы күрөшүп өмүрүн өткөргөн. Ал элдик педагогикалык ойлордун уюткусу катары элдик оозеки чыгармаларды өзгөчө баалаган, анын тарбиялык-таанытуучулук мүмкүнчүлүгүнүн кеңири экенин өзү түзгөн «Балдар дүйнөсү» аттуу китебинин мисалдары далилдей алган. Ушундай эле элдик педагогикалык, асыл нарктуу ойлор Л.Н.Толстойдун, Н.К.Крупскаянын, А.С.Макаренконун, В.А. Сухомлинскийдин ж.б. эмгектеринде андан ары ырааттуулукка салынган.

Мындай изилдөөлөр дүйнөнүн көптөгөн өлкөлөрүнүн окумуштууларынын эмгектеринде, т.а. А.А.Толдун, А.Ф.Чемберлен, У.Д.Хамлинин, К.Бойленин С.Стояндын, П.Александрдын, Г.Бамлердин азыркы КМШ өлкөлөрүнүн бир катар улуттук элдеринен: чуваш эл педагогикасы боюнча Г.Н.Волковдун, татар эл педагогикасы боюнча Я.Н.Ханбиковдун, азербайжан эл педагогикасы боюнча А.Ш.Гашимовдун, грузин эл педагогикасы боюнча А.Ф.Хиндибидзенин, Ыраакы Чыгыш Сибирь элдеринин педагогикалык ойлору боюнча А.Ф.Афанасьевдин, М.И.Мельниковдун, Борбордук Азия жана казак элдеринин педагогикалык ойлору боюнча А.Э.Измайлов, С.Калиев, А.Жарыкбаев ж.б. эмгектериндеги илимий изилдөөлөр Казакстан жана Орто Азияда, анын ичинде Кыргызстанда атайын илим тармагы катары «этнопедагогика»<sup>1</sup> илимин негиздөөгө өбөлгө болду.

А мындай этнопедагогикалык маанайдагы изилдөөлөр дүйнөнүн алыскы чет өлкөлөрүндө XIX кылымдын акыры XX кылымдын башында эле изилденип, негиз болуучу бир катар эмгектер жарык көрө баштаган. Ал түздөн-түз элдик оозеки чыгармачылыгынын негизиндеги педагогикалык ойлорду изилдебесе дагы, кыргыздын элдик педагогикалык ойлорун системага салууга салымдарын кошушкан окумуштуу-педагогдор Ж.Койчуманов менен Н.Имаеванын эмгектерин<sup>2</sup> баса көрсөтүп айтууга арзыйт. Алардын эмгектеринде кыргыз элинин педагогикалык ойлорун акын демократтар Т.Сатылганов менен Тоголок Молдонун дидактикалык поэзиясынын негизинде эң сонун чагылдыра алышкан.

<sup>1</sup>Волков Г.Н. Этнопедагогика. – Чебоксары, 1974.

<sup>2</sup>Койчуманов Ж. Тоголок Молдонун педагогикалык көз караштары. – Ф.: Мектеп, 1964; Имаева Н. Токтогул Сатылгановдун педагогикалык көз караштары. – Ф.: Мектеп, 1988.

Элибиздин фольклордук педагогикалык маданиятын диссертациялык изилдөөлөрдүн объектисине айлантап, бир катар эмгектерин арнашкан окумуштуу-изилдөөчүлөр 70-жылдардан Т.Ормонов, Ж.Бешимов, Ж.Саипбаев, Б.Апышев, К.Кадыралиев, З.Кусейновалар болушту.

Өткөн кылымдын 80-90-жылдары Кыргыз этнопедагогика илими түптөлүү багытында болду десек жаңылышпайбыз. Анткени ошондогу атайын максаттуу жүргүзүлгөн, изилдөөлөр жарык көргөн эмгектер буга күбө. Атап айтсак, У.Эгембердиев, М.Рахимова, А.Калдыбаева, Ж.Орозбаев, А.Исаев, Н.Панкова, А.Аттокуров, А.Акматалиев, А.Алимбеков, А.Бердиев, С.Байгазиев, Т.Үмөтов, С.Иптаров, М.Амердиновалардын изилдөөлөрү, илимий методикалык эмгектери, макалалары элдик билимдерибизди бала бакчадан тартып, башталгыч, орто жана жогорку мектептерде жана жалпы эле калайык калк талаптагыдай өздөштүрүүсүн жандандыруу, аларды жаш муундарга көөнөртпөй жеткирүү идеясын эгемендүү республикабыздын алгач түзүлгөн илим-тарбия концепцияларын, мамлекеттик стандарттарын жана окуу программаларын түзүүнүн өбөлгөлөрү болду жана негизги мазмунун ээледі. Ушулардын негизинде атайын окуу программалары, концепциялар, мамлекеттик стандарттар, илимий-популярдык, публицистикалык китептер, жыйнактар жарык көрүп, проблемалуу көптөгөн макалалар жарыяланды.

Байкалып тургандай, биздин бул изилдөөбүзгө чейин элдик балдар фольклорубуздун негизиндеги педагогикалык идеялар ар тараптуу, комплекстүү атайын иликтөөгө алынган эмес. Ошентсе да, жалпы эле эл адабиятыбыз В.Радлов, В.Жирмунский, М.Ауэзов, Т.Саманчин, Б.Юнусалиев, Х.Карасаев, З.Бектенов, Т.Байжиев, С.Мусаев, Р.Кыдырбаева, А.Акматалиев, А.Садыков, Б.Керимжанова, Ж.Субанбеков, М.Түлөгабылов, К.Идрисов, С.Закиров, Ж.Койчуманов, М.Сулайманов, философтор: А.Салиев, Б.Акмолдоев, А.Бекбоев ж.б. лингвистикалык, адабияттаануучулук, филологиялык, философиялык мүнөздөгү теориялык эмгектериндеги илимий жалпылоолору менен конкреттүү концептуалдуу идеяларында улуу дастан «Манас» эпосу менен катар элдик жомоктордун, макал-лакаптардын, элдик балдар ырлары менен табышмак-жаңылмачтардын элдин өткөн турмушун көркөм баяндаган адабий үлгү, маданий эстелик, этнографиялык булак жана таптык-саясий идеялык-тематикалык тарбиялык мүмкүнчүлүгү кеңири экендигине баа берилген. Бул эмгектер балдар чыгармаларын изилдеп-талдоонун жана мектепте окуп-үйрөнүүнүн сөзсүз түрдө тенденциялуу, полемикалуу багыттарын аныктамакчы. Бирок алардын биринде да, элдик балдар жомокторунун, макал-лакаптарынын, балдар ырлары менен табышмактарынын негизиндеги элдик педагогикалык ойлор, андагы элдик тарбиялык эмпирикалык идеялар, принциптер, методдор атайын изилденген эмес. Эскерте кетүүгө тийишпи, Ж.Койчумановдун «Элдик педагогиканын берметтери»<sup>2</sup> деген китебинде элдик макал-лакаптар элдик тарбиянын түрлөрүнө жараша алгач ирет классификацияланган.

---

<sup>2</sup> Койчуманов Ж. Элдик педагогиканын берметтери. –Б.: Кыргызстан, 1998.

Изилдөөнүн алдында турган проблемалуу жагдай төмөндөгүчө: учурда балдар фольклорун башталгыч мектепте окуп үйрөнүүдө жана окуу китептерде берүүдө аларга адабий факт катары гана маани берилип, анын негизинде жаткан элдик педагогикалык таалим-тарбия идеяларынын көңүлгө алынбай келиши, баштооч мектепте окуучуларга эне тилин окутууда адабий билим берүү жана тилдик система тууралуу түшүнүктөрүн калыптандыруу менен чектелип, эне тили аркылуу балдарга улуттук педагогикалык маданиятты, анын рухий байлыктарын жеткиликтүү сиңирүү технологияларынын солгун болуп жатышы; салттуу педагогикалык технологияны өркүндөтүүдө балдардын дүйнөтаанымын, таалим-тарбиясын өркүндөтүүдө элдик усулдук ыкмаларды колдонуу; окуу процессин жана окуу китептерин түзүүнүн зарылдыгы; мына ушулардын бардыгынын бирдиктүү технологиясын иштеп чыгуу эгемендүү мамлекетибиздин улуттук мазмундагы мектептеринин, окуу китептеринин, улутжандуу кыргыз атуулунун келечектеги «рухий моделин» түзүү идеясынын күн тартибине коюлуусу, аларды практикага ырааттуу ашыруу, балдар фольклорубузду адабий-теориялык, лингвистикалык, этнопедагогикалык жана философиялык же таптык-социалдык жактан гана эмес, этнопедагогикалык жактан анализге жана синтезге муктаж экендиги, анын келип чыккан илимий-методикалык, педагогикалык сунуштар аркылуу улуттук фольклордук педагогикабыздын салттуу педагогикалык илимди өнүктүрүүгө кошо турган жеке салымын аныктоо болуп саналат.

Мына ушул идеялар аталган окуу куралынын негизин түздү. Эмесе, алар туурасындагы сөз алдыда.

*Автордон*

## **М А З М У Н У**

### **Киришүү**

#### **I бөлүм**

**Башталгыч мектептерде билим берүү менен тарбиялоону этнопедагогикалык багытта өркүндөтүүнүн теориялык өбөлгөлөрү жана практикалык маани-мазмуну.....**

§1. Балдар фольклорунун илимий-теориялык жана педагогикалык-методикалык адабияттарда таалим-тарбия менен дүйнө таанытуунун объектиси катарында изилденишинин учурдагы абалы.....

§2. Филологиялык-педагогикалык жана философиялык адабияттарда кыргыз балдар фольклорун изилдөөнүн жана башталгыч мектептерде окуп-үйрөнүүнүн негизги багыттары (тенденциялары).....

а) Кыргыз балдар фольклорунун изилденишинин жана мектепте окуп-үйрөнүлүшүнүн урунттуу проблемалары жана негизги багыттары.....

б) Кыргыз балдар фольклорунун адабияттаануучулук (адабий үлгү, саясий таптык курал) жана улуттук маданий дөөлөт катары изилдениш багыты тууралуу.....

в) Кыргыз балдар фольклорунун философиялык, этнографиялык жана этнопедагогикалык жактан изилденүү, окуп-үйрөнүлүү багыттары.....

§3. Кыргыз элинин улуттук педагогикалык таалим-тарбия салттары, аларды мектепте эне тили сабагынын тарбия берүүчүлүк маанисин өркүндөтүүдө колдонуу проблемалары.....

Биринчи бөлүм боюнча корутунду.....

## **II бөлүм**

**Кыргыз балдар фольклорунун негизиндеги элдик тарбия принциптери жана методдору аркылуу окуучуларга атуулдук тарбия берүүгө үйрөтүүнүн педагогикалык негиздери.....**

§1. Салттуу жанан элдик тарбиянын принциптеринин жалпылыктары менен айырмачылыктары тууралуу.....

§2. Баланын жаш курагына жана жекече өзгөчөлүктөрүнө жараша мамиле жасоо принциби.....

§3. Ар бир адамдын жеке мүмкүнчүлүгүнө жараша мамиле жасоо принциби

§4. Улуулардын пикирин кичүүлөрдүн сөзсүз эске алуусу, айтканын мыйзамдуу орундоосу өз алдынча принциптүү жобо катарында.....

§5. Көпчүлүктүн, чөйрөнүн пикирин эске алуу принциби.....

§6. Элдик салттарды сактоо, аны урматтоо, элдик салттарга жараша тарбия берүү принциби.....

§7. Тарбиянын турмуш практикасы менен байланыштуулугу принциби.....

**Балдарга таалим-тарбия берүүнүн жана дүйнө таанытуунун элдик методдору.....**

§1. Элдик жана илимий педагогикадагы таалим-тарбия методдорунун жалпылыктары жана айырмачылыктары тууралуу.....

§2. Элдик тарбиядагы калыптандыруу методдору жана алардын балдар фольклорундагы чагылдырылышы.....

§3. Элдик тарбиядагы таасир этүү методдору жана алардын элдик балдар чыгармаларындагы чагылдырылышы.....

§4. Элдик тарбиядагы текшерүү методдору жана алардын балдар фольклорундагы чагылдырылышы.....

Экинчи бөлүм боюнча корутунду.....

## **III бөлүм**

**Таалим-тарбиянын элдик үлгүлөрүн башталгыч мектепте эне тилин окутууну өркүндөтүүдө колдонуунун маани-маңызы, теориялык жана практикалык маселелери.....**

§1. Элдик таалим-тарбиянын жалпы маселелери жана аларды эне тилин окутуунун мазмунун өркүндөтүүдө колдонуунун багыттары.....

§2. Балдар фольклорундагы ата мекенди сүйүүгө, патриотизмге тарбиялоо идеялары, аларды учурдун шарттарына ылайык пайдалануу.....

§3. Мектеп окуучуларына табиятты таанытууда жана экологиялык маданиятын калыптандырууда эне тилинин материалдарындагы элдик мотивдерди пайдалануу.....

- §4. Эне тилинин материалдары аркылуу баланы айкөлдүккө, акыл-эске, гуманизмге, адеп-ахлакка тарбиялоо жана азыркы учурдун орчундуу проблемалары.....
- §5. Акыл-эстүү эмгекке, илим менен билимге жана түркүн өнөргө тарбиялоодо эне тилинин материалдарындагы этнопедагогикалык идеяларды пайдалануу.....
- §6. Айтыш түрүндөгү элдик балдар ырларында тапкырлыкка, сөз өнөрүнө жана толеранттуулукка үйрөтүү идеялары.....
- §7. Кыргыздын элдик жомокторундагы жана накыл кептериндеги урпактардын укуктук-демократиялык түшүнүктөрүн калыптандыруу идеялары – эне тили сабактарында.....
- Үчүнчү бөлүм боюнча корутунду.....
- Пайдаланылган адабияттардын тизмеси.....

**Аталган китеп боюнча толук маалыматты Кыргыз билим берүү академиясынын Мамлекеттик тил жана лингводидактика лабораториясынан алууга болот**